

YİNE “24 NİSAN” VE YENİ ABD YÖNETİMİNİN MUHTEMEL YAKLAŞIMI

Ufuk TOK

Dış Politika ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi

Giriş

ABD’de 1993 yılından beri düzenli olarak her yıl 24 Nisan tarihinde yapılan Ermeni iddiaları hakkındaki açıklamaların 28’incisinin bu sene yapılması beklenmektedir. Son yıllarda gerginleşen Türkiye-ABD ilişkileri, yeni ABD yönetiminin Türkiye karşıtlığı ve Karabağ yenilgisi sonrasında dünya Ermenilerinin birlik ve dirliğinde yaşanan bozulma göz önüne alındığında, 2021 yılının 24 Nisan açıklamasının Ermeniler lehine yapılması ve hatta açıklamada “soykırım” ifadesinin geçmesi ihtimal dahilinde görünmektedir. Ancak, Çin ve Rusya’nın yükselişini ve Soğuk Savaş eğilimini dikkate alan ABD’nin, küresel ve bölgesel menfaatleri için Türkiye ile ilişkilerinin daha fazla kötüleşmesine imkân tanımayacağı ve bu çerçevede 24 Nisan açıklamasında bariz bir üslup değişikliğine gitmeyeceği de muhtemeldir.

Bu bağlamda; 1915 olaylarına kısaca değindikten sonra ABD’nin 1915 olaylarına yaklaşımı ve 24 Nisan açıklamaları ele alınmıştır. Devamında ise ABD’nin yeni Başkanı Joe Biden ve yönetiminin, muhtemel 24 Nisan açıklamasına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Ermenilerin Karakteristik Dönüşümü: Sadık Milletten Vefasız Millete

Osmanlı Devleti’nin “Millet-i Sadıka” olarak tanımladığı Ermeniler, Fransız İhtilâli sonrasında yayılan milliyetçilik akımının da etkisiyle bağımsızlık düşüncesine ve çabasına yönelmiştir. 93 Harbi (1877-1878) sonrasında imzalanan Ayastefanos Anlaşması’nın 16. maddesinde, Rusların geri çekilmek için Ermenilere yönelik reform yapılmasını şart koşması ve daha sonra İngiltere’nin Ermenilere yönelik yapılacak ıslahatlar konusunda Osmanlı Devleti’ne baskı yapması gibi gelişmeler, ayrılıkçı

Ermeni hareketinin uluslararasılaşmasına sebep olmuştur. Ayrıca *American Board* gibi misyonerlik örgütlerinin çalışmaları da Ermeniler arasında radikal-ayrılıkçı düşüncelerin oluşmasında etkisi olmuştur.¹

Ermeniler, arkalarına aldıkları bu rüzgârla önce örgütlenmişler, sonra ise isyan hareketlerini başlatmışlardır. Ermenilerin 1887’de Hınçak, 1890’da ise Taşnak Cemiyetlerini kurması sonrasında Ermeni terör faaliyetleri ciddi şekilde artmıştır. İstanbul’daki terör faaliyetlerinin yanı sıra Anadolu’nun pek çok yerinde Müslüman-Türk köylerinde katliamlar yapmaya başlamışlardır.²

Osmanlı Devleti’nin tarihinde yaşadığı en zor dönem olan Balkan Harbi ve Birinci Cihan Harbi dönemlerinde Ermeniler, Osmanlı’nın güç durumunu fırsata çevirmek istemişlerdir. Dışarıdan alınan destekle terör faaliyetlerini artırarak devam ettiren Ermenilerin isyan hareketleri, Osmanlı Devleti’nin birliği ve millî güvenliği açısından büyük tehdit olarak kabul edilmiştir. Bu durum, Osmanlı idarecilerini bazı önlemler almaya itmiştir.

Sözde Soykırım İddiaları ve Tarihî Gerçekler

Birinci Cihan Harbi sırasında Osmanlı’nın verdiği çetin mücadele, Ermenilerin menfi fikir ve eylemleri ile zarara uğratılmakta idi. Avrupalı devletlerin de teşvik ve telkinleri ile Osmanlı ordusundaki Ermeniler, Cihan Harbi sırasında silahları ile birlikte ordudan firar etmiş ve Rusların Doğu Anadolu’yu işgali sırasında onların yanında yer alarak bölgedeki katliamlarını artırmıştır.³ Bunun üzerine Osmanlı Hükûmeti, seferberlik kararından sonra dokuz ay tahammül edebildiği Ermeni çetecileri için daha köklü tedbirler almak durumunda kalmıştır. Hükûmet, Cihan Harbi’nin ortasında, millî güvenliğin tesisi için verilen savaşın daha verimli ve az zayıyla sürdürülmesi amacıyla 24 Nisan 1915 tarihinde, Ermeni komitelerinin kapatılması, evraklarına el konulması ve komitelerin elebaşlarının tutuklanması yönünde bir karar almıştır. Bu karar kapsamında tutuklanan 2345 kişi başta Ankara ve Çankırı olmak üzere muhtelif yerlere yerleştirilmiş ve yargılanmıştır. 2 Mayıs 1915’te ise Enver Paşa’nın Talat Paşa’ya gönderdiği telgrafta asi Ermenilerin sevk ve iskânı için talimat verilmiştir. 27 Mayıs 1915 tarihinde ise “*Vakt-i seferde icraat-ı hükûmete karşı gelenler için cihet-i askeriyyece ittihaz olunacak tedabir hakkında kanun-ı muvakkat*” çıkarılmış ve yürürlüğe konmuştur. Ayrıca 10 Haziran 1915 tarihinde yayınlanan talimatname ile de sevk ve iskâna tâbi tutulan Ermenilerin malları koruma altına alınmıştır.⁴ Nitekim Fransız tarihçi Maxime Guan, New York

¹ Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Osmanlı Ermenileri (1856-1880)*, Bilgi Yayınevi, 2011 (2. Basım), Ankara.

² Emre Özsoy, “[Sözde Ermeni Soykırımı İddiaları Üzerine Bir Değerlendirme](#)”, TASAV, 18.02.2020.

³ Enis Şahin, *Diplomasi ve Sınır: Gümrü Görüşmeleri ve Protokolleri-1918*, Yeditepe Yayınevi, 2005, İstanbul.

⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915 – 1920)*, Yayın Nu: 14, 1995, Ankara.

merkezli Türk-Amerikan Güvenlik Vakfı'na verdiği bir röportajda, 1915 olaylarının Ermenilere karşı "soykırım" olarak sınıflandırılmasını reddetmiş ve sistematik bir katliamın söz konusu olmadığını savunarak meydana gelen yerinden edilmelerin "ulusal güvenlik" gerekçesiyle gerçekleştirildiğini savunmuştur. Ayrıca Guan, 350 bin Osmanlı Ermenisinin tehcirden muaf tutulduğu gerçeğinin de altını çizmiştir.⁵

Tüm bu gerçeklere rağmen hemen her yıl Nisan ayının gündem konusu olan sözde soykırım iddialarının odak noktasının, sevk ve iskân kararı olduğu görülmektedir. Ancak sözde soykırımın yıldönümü olarak anılan 24 Nisan tarihi, sevk ve iskân kararının çok öncesinde alınan, suça karışmış Ermeni çetecilerinin tutuklanması ve silahlarına el konulmasını düzenleyen kararın tarihidir. 24 Nisan 1915 tarihinde alınan karar kapsamında, doğrudan suça karıştığı tespit edilen ve belgelenen 2345 kişi tutuklanmıştır. Ayrıca sözde soykırım savunucularının, tehcir sırasında Ermenilerin canına ve malına kastedildiği ve "Ermenilere yönelik soykırım yapıldığı" yönündeki iddiaların gerçeği yansıtmadığı, tarih bilimi zemininde belgelenmiş ve ispatlanmıştır.

Siyasallaşan Sözde "Ermeni Soykırımı" Yalanı

Tüm tarihî gerçekliklere rağmen sözde "Ermeni soykırımı", dünyanın pek çok yerinde Ermeni diasporasının elinde Türkiye Cumhuriyeti aleyhine kullanılan bir siyasî propaganda aracına dönüşmüştür. Bu kapsamda pek çok ülke, ulusal parlamentosunda alınan kararlarla sözde "Ermeni soykırımı"nı kabul etmiş ve tarihî yalanı "soykırım" olarak tanımıştır. "Ermeni soykırımı" iddialarını parlamento kararlarıyla tanıyan ve tarihî yalana ortak olan 30 ülke Ermeni Ulusal Enstitüsü (Armenian National Institute)'nün verilerine göre şu şekilde sıralanmıştır: Almanya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Kıbrıs Rum Yönetimi, Çekya, Ermenistan, Fransa, Yunanistan, İtalya, Libya, Litvanya, Lübnan, Lüksemburg, Hollanda, Paraguay, Polonya, Portekiz, Rusya, Slovakya, İsveç, İsviçre, Suriye, Vatikan, Venezuela, Uruguay.⁶ Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'ndaki listede ise Bulgaristan, Suriye ve Libya'nın tanımaları yer almamaktadır.⁷ Buradan da anlaşılacağı üzere bu konu üzerine kapsamlı bir çalışmanın eksikliği, konuya dair bilgi kirliliğini beraberinde getirmektedir. Ayrıca sözde soykırımı kabul ettiği iddia edilen ülkelerin bu "tanıma" işlemleri, genellikle parlamento kararları şeklindedir. Dolayısıyla Ermeni iddiaları lehine tavır alan bu ülkelerin karar ve açıklamalarının diplomatik statüsünün teyide muhtaç olduğu gözden kaçmamalıdır.

Siyasallaştığı görülen soykırım iddialarının uluslararası hukuk çerçevesinde incelenmesi de oldukça önemlidir. Uluslararası hukuka göre soykırım, BM Genel Kurulu'nda 09.12.1948 tarihinde kabul edilen ve 12.01.1951 tarihinde yürürlüğe

⁵ "[Tarihçi, 1915 Ermeni olaylarında 'soykırımı' reddediyor](#)", *Anadolu Ajansı*, 31.01.2021.

⁶ "[Countries that Recognize the Armenian Genocide](#)", *Armenian National Institute*.

⁷ "['Ermeni soykırımı'nı hangi ülkeler resmen tanıyor?'](#)", *EuroNews Türkçe*, 13.12.2019.

giren “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi” kapsamında tanımı yapılan ve tarif edilen bir uluslararası suçtur.⁸ Burada dikkat çekici iki önemli husus vardır. Birincisi “soykırım suçu” olarak adlandırılmaya çalışılan 1915 olaylarında iddia edildiği gibi Ermenilerin tamamen veya kısmen yok edilmeye çalışıldığı yalanıdır.⁹ İkincisi ise Ermeni iddialarının temellendirildiği 1915 olaylarının, sözleşmesinin yürürlüğe girdiği 1951 tarihinden önce yaşanması nedeniyle (iddialar gerçeği yansıtsa bile) soykırım olarak adlandırılmasının hukuk usulü açısından mümkün olmamasıdır.¹⁰ Sonuç olarak, tüm bunlar göz önüne alındığında söz konusu ülkelerin aldığı “soykırım” kararlarının uluslararası hukuka uygun olmadığı açıktır.

Uluslararası arenada soykırım yapmakla itham edilen ve tarihi gerçekliklerle değil, yalan ve iftiralarla dolu siyasî kararlarla yargılanmaya maruz bırakılan Türkiye, her fırsatta soykırım yalanının ispatlanması için çağrıda bulunmuş ve bu konunun siyasî çevreler ve kurumlarca değil, bilim insanlarınca ve özellikle tarihçiler tarafından ele alınması gerektiğini savunmuştur. Üstelik Türkiye tüm dünyaya arşivlerini açmayı da teklif etmiştir. Ancak Türkiye’nin karşısında bulunan pek çok ülke bilimsellikten uzak bir şekilde, siyasallaşan bu konunun bilimsel zeminde ele alınması seçeneğinden uzak durmuştur. Bu ülkelerden birisi de ABD olmuştur.

ABD’nin Ermeni İddialarına Yaklaşımı

1977-1981 yılları arasında ülkenin 39’uncu başkanı olarak görev yapan Jimmy Carter, 1915 yılı olaylarına ilişkin ilk açıklamayı yapan başkan olarak bilinmektedir. ABD’nin 40’inci başkanı olarak 1981-1989 yılları arasında görev yapan Ronald Reagan ise 1915 yılı olayları için “soykırım” terimini kullanan tek başkan olmuştur. Reagan’ın ardından başkan olan George H. W. Bush, görevi boyunca konuyla ilgili tek açıklama yapmıştır. 20 Nisan 1990’da yaptığı açıklamada Bush, Ermenilerin birçok trajediyle karşı karşıya kaldığını ifade ederek “1 milyondan fazla Ermeni’nin kurban olduğu katliamları” andığını belirtmiştir. Ancak ABD’nin “24 Nisan” açıklamalarının ilki 1993’te Başkan Bill Clinton tarafından yapılmıştır. 1993’ten beri her yıl 24 Nisan’da açıklama yayınlayan Beyaz Saray, genellikle “büyük felaket, tehcir ve katliam” gibi ifadeler kullanmıştır.¹¹

Sözde “Ermeni soykırımı”nı parlamento kararları veya bakanlar kurulu kararıyla tanıyan 30 devlet arasında ABD yoktur; ancak ABD’de, 50 eyaletten 49’unun iddiaları soykırım olarak tanıdığı bilinmektedir (iddiaları soykırım olarak tanımayan tek eyalet

⁸ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, 2013 (12. Baskı), Ankara.

⁹ Ozan Değer, “Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna-Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 22 (Yaz 2009), s. 61-95.

¹⁰ Ebru Çoban, “Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 17 (Bahar 2008), s. 47-72

¹¹ “[ABD başkanları 22 yıldır “24 Nisan” açıklaması yapıyor](#)”, *Anadolu Ajansı*, 23.04.2015.

Missisipi Eyaleti'dir).¹² Ermeni diasporasının tüm baskılarına rağmen Federal Hükûmetin yıllardır “soykırım” tanımlamasını yapmadığı görülmektedir. Şüphesiz ki bu, NATO müttefiki olan Türkiye ve ABD'nin köklü ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Ancak iki ülke ilişkilerinde son yıllarda görülen gerileme, bu durumu tersine çevirebilecektir.

Türkiye-ABD ilişkileri kötüleştikçe ABD'nin bu konudaki Türkiye lehine duruşunda esneklik olabilecektir. Nitekim S-400 ve Suriye krizi konularında derin ayrılık yaşandığı bir dönemde, 2019 yılının sonunda, ABD'de Kongre'nin üst kanadı Senato, oy birliğiyle “Ermeni soykırımının resmen tanınmasını” öngören karar tasarısını kabul etmiştir. Türkiye ise söz konusu tasarının “yok hükmünde” olduğunu açıklamış ve kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır.¹³

ABD'deki yönetim değişikliği sonrasındaki ilk 24 Nisan öncesinde, Başkan Joe Biden'ın açıklaması merakla beklenmektedir. S-400/F-35 meselesi, Suriye Krizi ve Halkbank Davası gibi başlıkların yanı sıra yaklaşan 24 Nisan açıklaması da ikili ilişkilerin seyrini belirleyecek niteliktedir. Zira Başkan Biden, Başkan Yardımcısı Harris, Temsilciler Başkanı Pelosi ve Senato Dışişleri Komisyonu Başkanı Menendez Kongre'deki soykırım kararlarına öncülük yapmışlardır. Ayrıca Biden'ın, seçim kampanyası sırasında da bu görüşünü tekrarlayarak sözde Ermeni soykırımının resmen ve kalıcı şekilde tanınmasını vadettiği unutulmamalıdır.¹⁴

24 Nisan'a bir ay kala, öncülüğünü Demokrat Senatör Bob Menendez ile Cumhuriyetçi Senatör John Cornyn'ın yaptığı ve 38 senatörün imzaladığı bir mektup Başkan Joe Biden'a gönderilmiştir. 1915 olaylarını “soykırım” olarak tanıma çağrısı yapılan bu mektup, Senato Dış İlişkiler Komitesi tarafından 20 Mart 2021 tarihinde duyurulmuştur. Her iki partiden de senatörlerin isimlerinin yer aldığı mektupta, Biden'ın 2020 yılında seçim kampanyaları sırasında yaptığı bir konuşmada sözde “Ermeni soykırımı” vaadini yerine getirmesi istenmiştir. Amerika Ermeni Ulusal Komitesi (ANCA) İcra Direktörü Aram Hamparian ise mektupla ilgili yaptığı açıklamada, ABD yönetiminin kalıcı kınamayla “Ermeni soykırımını” tanınması gerektiğini söylemiştir.¹⁵

GZERO Medya'da yayın yapan siyaset uzmanı ve Eurasia Group Başkanı Ian Bremmer, Beyaz Saray'daki kaynaklarından edindiği bilgilere göre Başkan Biden'ın, vadettiği gibi sözde “Ermeni Soykırımı”nı tanımak için çalışmalara başladığını açıklamıştır.¹⁶

¹² “‘Ermeni soykırımı’nı hangi ülkeler resmen tanıyor?”, *EuroNews Türkçe...*

¹³ Safvan Allahverdi, “[ABD Senatosu Ermeni karar tasarısını kabul etti](#)”, *Anadolu Ajansı*, 12.12.2019.

¹⁴ Ö. Faruk Loğoğlu, “[ABD Başkanı Biden ve 24 Nisan](#)”, *AVİM*, 10.02.2021.

¹⁵ “[ABD’li 38 senatörden Biden’a 1915 olaylarını ‘Ermeni soykırımı’ olarak tanıma çağrısı](#)”, *EuroNews Türkçe*, 20.03.2021.

¹⁶ “[ABD’nin 1915 olaylarını Ermeni Soykırımı olarak resmen tanımaya hazırlandığı öne sürüldü](#)”, *EuroNews Türkçe*, 23.03.2021.

Nihayetinde Başkan Biden'ın, Obama döneminde yarım kalan bu işi tamamlamak istediği tahmin edilmektedir.

Sonuç Yerine: Muhtemel 24 Nisan Açıklamasının Muhtemel Sonuçları

1980'li yılların ikinci yarısından itibaren lobiciliğe ve diaspora faaliyetlerine yöneldiği bilinen Ermeniler başta ABD olmak üzere pek çok ülkede, iç ve dış politikaya tesir edecek kapasiteye ulaşmışlardır. Yukarıda ABD örneğinde görüldüğü üzere hükûmet üzerinde oluşturdıkları baskı ile çıkarlarına uygun en makul kararları imar edebilmektedirler.

Dünya Ermenileri tarafından doğrudan Türkiye'yi hedef alan bu kararlar ve açıklamalar için yanlış da olsa "24 Nisan" tarihi seçilmiştir. Nisan 2021'de, 28. kez yapılacak olan açıklamanın, öncekilerden farklı olabileceği üzerinde durulmaktadır. Beyaz Saray ve Kongre'nin, Ermeni iddialarına destek verenlerin kuşatması altında olduğu dikkate alındığında, 2021 yılının 24 Nisan açıklamasında, "büyük felaket" ifadesi yerine daha sert bir ifade kullanılabileceği; hatta gelişmelerin "soykırım" olarak kabul edilebileceği beklenmektedir.

Türkiye-ABD ilişkilerinde son yıllarda baş gösteren gerginliklerde henüz bir yumuşama yaşanmamıştır. Üstelik yeni Başkan Biden'ın Türkiye'ye yönelik nasıl bir tutum sergileyeceği belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca S-400/F35 krizi, Halkbank Davası, NATO içerisindeki çatlaklar ve Suriye krizi gibi başlıca sorunların akıbetinin ne olacağı da henüz belli değildir. Bunların yanı sıra 27 Eylül 2020 tarihinde başlayan ve 9 Kasım 2020 tarihinde, yaklaşık 30 yıldır işgal altında bulunan Dağlık Karabağ ve etrafındaki beş reyonun büyük oranda azat edilmesi ile sonuçlanan 44 Gün Savaşı'nda Azerbaycan lehine oynadığı rol sayesinde Türkiye'ye yönelik öfkenin arttığı görülmektedir. Ayrıca Libya, Suriye, Doğu Akdeniz ve Ege denklemlerinde ABD ve bölge devletlerinde Türkiye karşıtlığının artması da söz konusu olmuştur. Kısacası Türkiye'nin millî menfaatleri bağlamında izlediği politikaların ikili ilişkilere etki ettiği görülmektedir. Dolayısıyla ikili ilişkilerin seyrinin nasıl olacağı belirsizliğini korurken 24 Nisan açıklaması, yeni ABD yönetimi için Türkiye'ye yönelik bir kaldıraç, bir koz olarak kullanılabilecektir.

44 Gün Savaşı sonrasında Ermenistan'daki geniş halk kitlelerinin ve ordu başta olmak üzere pek çok devlet kurumunun Başbakan Paşinyan'a öfke duyması, bunun yanı sıra dünya Ermenilerinin de Paşinyan Hükûmetine öfkelenmesi; Ermenilerin fikir birliği çabaları açısından gelinen noktanın iyi olmadığını göstermektedir. Bu çerçevede 24 Nisan açıklamasının Ermeniler lehine olması, Karabağ fiyaskosu nedeniyle umutsuzluğa kapılan dünya Ermenilerinin motivasyonu ve birlik ruhu için olumlu etki yaratacaktır.

Sonuç olarak önceki açıklamaların aksine beklendiği gibi sözde soykırımı tanıyan bir açıklama yapılması durumunda ABD'nin bu tutumunun Türkiye'ye yönelik bir tepki,

Ermenilere yönelik bir motivasyon kaynağı olacağı anlaşılmaktadır. Ancak tüm bu ayrıntılara rağmen iki büyük NATO müttefikleri olan Türkiye ve ABD ilişkilerinin bölgesel ve küresel politik denklemler açısından bozulmaması oldukça önemlidir. Özellikle Çin ve Rusya'nın bölgesel ve küresel düzlemdeki etkinliklerinin artması, ABD dış politikasında Türkiye'nin önemini daha da artabileceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle ABD, Türkiye ile ilişkilerini krizlerden arındırmak niyetini ortaya koymak amacıyla 24 Nisan açıklamasında iddia edildiği gibi "soykırım" ifadesini kullanmayı tercih etmeyebilir. Dolayısıyla Biden-Harris yönetiminin Ermeni tezlerine yaklaşımı göz önüne alındığında, 24 Nisan açıklamasında "soykırım" ifadesinin kullanılmaması durumunda bunun, bir iyi niyet göstergesi olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Bu noktada Türkiye'nin ivedi şekilde bu tür gelişmelere hazırlanması gerekmektedir. Diplomasi seçeneklerinin etkin kullanımı ile ABD'nin muhtemel tercihlerine hazır olunmalıdır. Siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, medya organları ve ilgili tüm kuruluşların etkin ve aktif katılımı ile ABD'nin ve Ermeni diasporasının karar ve açıklamaları kesin şekilde reddedilmelidir. Bunun yanı sıra hem resmi hem de sivil tüm platformlardan alınacak kararın ve/veya açıklamanın gerçeği yansıtmayan, bilimsellikten uzak ve tek taraflı bir siyasi karar/açıklama olduğu vurgulanmalıdır. Ulusal medya organlarının yanı sıra uluslararası yazılı-görsel-sanal medya kuruluşlarında Türkiye'nin haklılığını ortaya koyacak yetkin insanların devreye girmesi sağlanmalıdır. Türkiye, önceki yıllarda olduğu gibi bu sene de 24 Nisan açıklaması beklenmeksizin elindeki tüm belge ve donelerle aktif olarak gerçekleri anlatmalıdır. Nihayetinde ABD'nin, 24 Nisan açıklamasında "soykırım" ifadesini kullanmasının önüne geçmek için yapılabilecek her şey yapılmalıdır. Zira bu şekilde bir karar ve/veya açıklamanın ikili ilişkilerde onarılması güç hasarlar yaratacağı açıktır. Türkiye-ABD ilişkilerinde baş gösterecek yeni ve sert bir dönüşüm, Türkiye'nin küresel ve bölgesel politikaları için olumlu olmayan sonuçlar doğurabilecektir. Ayrıca ABD'deki diaspora faaliyetleri ve fikirlerinin, Ermenistan Hükûmetinin yaklaşımlarından ayrıştırılması ve böylece dünya Ermenilerinin bir bütün olarak hareket etmesinin önüne geçilmesi de Türkiye için büyük bir kazanım olacaktır.